

Íbaru

aúbama Ítiráaeo-wayukama Îtukaq itáíq-itaiq kéo-yubaq

1 ¹ taíbaq-marupaqa taígani-aipaqa naayóbáqá Áánûqtu watáama títaubikoma timá yímikaiye. wení amuné-wáyúkábí timá yímikaiye. ² íbêqa írêq-yupaama Áánûqtuma watáama wení áanikopi timá tímikaiqtaae. wenáanikaraq máqte-qtataaqa maragaráq wíyôkaraq tarôq uráimma Áánûqtu maami máqte-qtataaqa wenáanikoma ámikaiye.

³ Áánûqtu ómmá máitana
wenáanikoma wenáuyawaare.
Áánûqtu wenáanima wenáaimma matáitana
wení watáagoma akoqnáá kéitana
mútûq máá-marabima wení akoqnáágoni
aménáápáqá wáíye.
kúmiq-yataaqa mamá paábaqa mamá tiyuwénataa
wemá áqnáabaq uyátárai-nakoni
ayáánurapaqa maráq máqe-uraiye.

áanikoma Áánûqtuma wení márûpake kaqtó-wayukama uyátáraiye.

⁴ Îtuma aboánáwîkaqa matáitana maamin-áwíqá áqnáabaq máíye. Áánûqtu wení márûpake kaqtó-wayukama yetíwîqa anaaépaq mááe. ⁵ mórama kaqtó-nákóqtábá wenôpaqa Áánûqtu mirá-tiraiyo?

“emá ketáanikoe.
íbêq-yupaama kemá tiráunaboa
ketáaniko emmá mamá pááq urááne.
kemá enaboúne.
emá ketáanimone.”

téna mirá Áánûqtu móra kaqtó-nakoma wení márûpaq timá ámikaiyo? ímiye. ⁶ Áánûqtuma wení áqnáabaq-iyapoma áwíqmena maa-márábí kúmitana agamatán-áípí wé tiráíye:

“Áánûqtu wení máqtemma kaqtó-wayukama
wení márûpake wekâq
yiraiyutaúma áyáaro.”

téna Áánûqtu tiráiyé. ⁷Áánûqtuni agamatán-áúba-wánnáábí kaqtó-
wayukayaba wení márûpaqa kétiye.

“wení kaqtó-wayukama uwáaraa káuqyikena
marabí-káyúkáyábá yíwáqnaa íyábá
ira utakáá káuqyikaiye.”

téna ⁸ááqibo wenáanitaba kétiye:

“Áánûqtuo, ení akoqnáama máqte-tupaa
watúq-watuq kétiye.
ení maa-márá yabíqma
íráqôniq umá kémaene.

⁹íráqômma yanaí-yátáákón áaimma kákaimanibo
táwítataba íma kákaiye.

miráipoana ení Áánûqtuma
mú mikákáá uyátárai-nakoma
íráqô-maqtawema aqnókáqá atí-akarainikaa umá
emá mamá múma
anón-amuq-yataapi máqe-uraane.”

téna tiráiyé. ¹⁰aúba-wannaabi ókaraq kétiye:

“uyátárai-nako, áqnáabaq-kanaama
maa-márá tarôq umá
wíyômma enayáápike tarôq umákaane.

¹¹wíyôkaraq maa-márágáráq mamá
táwítawaa umáginibo
emá aati-aati-yúpáámá paá mánone.

wíyôkaraq maa-márágáráq mamá
naayón-únáákáqtôraa umáginana

¹²unáákáqtôma yatánáátá umáginikaa
waéqma ínóne. ááqibo
emá íma waéqma miráinonamanibo
matúq-matuq umá paá mánoe.”

mirá téna Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye. ¹³abo Áánûqtu wení kaqtó-
nakoma mórama wé téna timá ámikaiyo?

“emá ketiyáánurapaq maraq mááo.
abo anaaékaq ení namuro-wáyúkámá
ení aménáápáqá maránúne.”

Áánûqtuma móra kaqtó-nakoma mirá téna timá ámikaiyo? imiye.

¹⁴máqte kaqtó-wayukama Áánûqtunopake aágoma mááe. máqtemma
náayuwabi wenáamo yabiyína-waigo yiwiránî-kayukama yemmá
yíwáqnaa ínéna kétima-yikaiye.

Áánûqtu ketáámô tiwiráníqtaama anó-qtataare.

2 ¹maami árain-aimma ítáanataa yáqtoqma akoqnáá éta íma yuwákétaa ketáá kónunatae. yuwéta Áánûqtuni aipiké paábaq kóyabae. ²Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati watáama árainmma wáqe-uraiye. abo náawabi maamin áama ímo ítáina-nakoabi ímo waráina-waigoma wení ápéqa mamá táígoma umákena pááq íniye. ³abo ketáámô ketáái anómo kuqtiwiráníqtaama íma yáqtoqma ketáái táígon-anonnama kanaaráq yuwíqtuwe kónunataabiyo? uyátarai-nakoma wenamáárîq áqnáabaq timá-timenataa maaminámo kuqtiwiráníqtaaba wenáama itáíya-kayukama ketáá timónama áraine timá tímikaiqtaae. yeráwáqá timónamataa áraine tíyana ⁴Áánûqtuma anó-maiyaigokaraqa timónamataa áraine tíno. Áánûqtuni akoqnáá-aikogaraq kéqoke-kaqoke mamá pááq uráitana Áánûqtuma ákáimma wení Aágoma yaímma aarawaamá mamá yímikaiye.

Ítuma ketáá kuqtiwiráni-waigoni wenáúwáyama máíye.

⁵Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukayaba téna wení aúge-marayabataa túnnayaba “yabíyéro” ítima yímikaiye. ⁶Áánûqtuni aúba-wannaabi móra-nakoma Tébiti ibí mirá téna:

“o Áánûqtuo, waayábámá nóina téaq
aúyánápímmá kéitaano?
waayúka-araaqtaba nóina téaq
weqtábámá kéyabi eno?

⁷pááqya-kanaama waayúkati áwîqa
Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukati yíwîkoni
yinaaépaq makááne.
emá anómma tágama-yataaqa káme.
waagónáwîqa múte kéyauyone.

⁸emá máqte-qtataaqa wenaítaupi maráánana
wemá mi-máqté-qtátáákáq yabíkaiye.”

téna tiraíye. árainmma Áánûqtuma máqte-qtataaqa wenaítaupitaa makáimanibo ketáámá íma íbêqa káonaunatae. waayúka-araakoma maa-márábí yabíkaiye. ⁹ááqibo Ítuma káonaunatae. wemá Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati yiménáápáqá wenáwîqa pááqya-kanaama wáqe-uraiye. aú-tiqtababoana Áánûqtuma tágama-yataaqa aména anón-awiqa ámikaiye. miráuma Áánûqtuni íráqôniq umá Ítuma máqte-kayukayaba pukéna íráqôniq umáyikaraiye. ¹⁰Áánûqtuma máqte-qtataakoni áaimma máena maami-máqté-qtátááqá tarôq uráíye. wemá taígani-kayukama yiwíqma tágama-yataaqa yimíniqtaba kákaiye. miráitana anón-au-tiqa aménama maamin-áú-tíqtábámá yíwíqme wí-yátááqá mútûq pááq umá Ítuma ámikaimma áqnáabaq-kanoqa yawwéqma kuqtiwiráníqtabataa

kumíniye. Ítuma wenamáa waayúkama Áánûqtunopaqa yabíkáá-yuma¹¹ we mamá íráqôniq umáyíkaraiye. miráuma-yikarai-naqa íráqôniq umá yíkarai-kayukaraq wegáráq yagaroqtamá yiboámá mimóráé. miráipoana Ítuma maami íráqô-kayukayaba “ketúnabaro” téna yááyama tíyátábá minnáyaba íma agaé kéiyé.¹² agamatán-áipí mirá téna:

“Áánûqtuo, enáwíqtabama ketúnabakaq ténúnama áiqma kuqtááyan-aukaapimma enáwíqqa múte yaúma íbí tenúne.”

téna kétiye.¹³ óq-wataama téna:

“Áánûqtu kemá weqtábá onana wé tiwíqma mamá aakaq tíkániye.”

ókaraq téna:

“kemá Áánûqtuma tímikaini-iyaporawate máune.”

téna kétiye.¹⁴ miráuma maamin-íyápóráwáqtábá yeráwáqá yúgaraq naegáráq máapoana Ítuma yeráwáqtí yúraa umá waayúkati yáaikkaa umá paá máqe-uraimma puínéna uráiyé. miráuraimma Tááqtaama mamá táwíq-umaqtuwanune téna aúgaraq naegáráq kukáiyé. Tááqtaani akoqnáárake aarawaamá pukááé. aarawaamá puíyábá ikatíq uráamanibo Ítu puyéna waayúkati watúq-watuq umá ikatí-yatááqá puí-yataaqtaba umáyíkaraiye.¹⁵ missing? ¹⁶ miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama yíwáqnaa íkeimanibo Áabaraani áráabitima yíwáqnaa kéiyé.¹⁷ minnágon áaimma máqte-qtataakoma móraiq umá wenaúnabakaa uráiyé. yeráwáqtí mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtu áwáqnaa umá aurániipoana wé mamá wenaúnabakaa aúqyíkaraiye. wenaúnabakaa káuqyikaipoana waayúkayaba yabi-í-náqá áyaqa yímena yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikáqtuwaniye.¹⁸ wemá wenamááriq makáténa aíq-yataaqa matáipoana íbêqa kanaarác wemmô makatíya-kayukama kanaarác yíwáqnaa íniye.

Ítuni anón-awikoma Mótetin-awiqa uyátáraiye.

3 ¹ Ítu Káriqtobi ketúnabaro, Áánûqtuni márúpaqtaba yááyarai-kayukama Ítumma aónaaro! wenamáa ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa mániqtabae téna timákaraiye. ketáái itáiq-itaiq umáe uí-yatááqá matáunanataa minnáyaba timákaraiye. ² wemá kanaarác aammá waqmá Áánûqtukaq itáiq-itaiq umá yabi íniboana Áánûqtu mi-máyáiyábá wemmá mamá páaq umákaraiye. Móteti miráurainiq umá Áánûqtuni waayúka aúkáapi itáiq-itaiq umá yabíkáine. ³ itáaro. awaaméq-áiné. anón-awiqa naammô umáraini-waigoma áwíqqa mú mikác uyátá-maqma naakóni áwíre. mimóraiq umá Ítuma wení tágama-yataaqa uyátá-maqma Mótetini tágama-yataare. ⁴ máqten-naama wááti tarôq oné. ááqibo Áánûqtu wenamáa máqte-qtataaqa paá tarôq uráiyé. ⁵ abo Móteti Áánûqtuni waayúkama aúkáapimma máqe-uraiye. wemá

Áánûqtuni mayai-nákómá máena wemá Áánûqtuni anaaékaq-wataama tiráiyē. ⁶ ááqibo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá áanikokaa Áánûqtun-annagoni naakáq yabíkáiye. ketáámá íma ikatíq owéta ketáá Áánûqtun awé éqtaama ketáámá Áánûqtuni naakáá umá kémaunatae.

aammá íma itáiya-wayukama íma agai-yátááqá mayánoe.

⁷ Áánûqtuni Aágoma mirá kétiye:

“Áánûqtuni áama íbêqa kéitema

⁸ íma áyapimma aráápaaro. ááqibo naayóbáqá ketíyaqa koko-márúkáq Áánûqtuma ámiqtukeqa mibáq wemmá makáqma uráae.

⁹ mibáq ketítaubikoma kemmá makaténa maqmá káonae. abo kaayaq-wáyúká-káritímáátímá (40 karitimaatiráqá)

keráwáqá máqtemma kemá mayáuna aónaraae.

¹⁰ miráipona kemá tívamma kéitaq tiráune ‘yeráwáqô ítáa-yuyanamma aati-aatimá táwî-yuyanamma kéiteta ketáaimma íkéitaae’ téq tiráune.

¹¹ kemá ítama moyáqá kéyeqa árain-aimma tiráune téna ‘yeráwáqá áraikapoq íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.’ téq tiráune.”

téna Áánûqtuni Aágoma kétiye. ¹² ketúnabaro, atéráaro. móra-nakoma keráwápíké íma arummá táwígoni aúyánápí íma íno. Áánûqtu paá mái-nakoma máqtemma káonena waéqma wekáq íkewaraiye. ¹³ ááqibo máqte-tupaama wenáwaqnaa-wenawaqnaa ímmá íbêqa maamin íbêq-yupaa paá wáiyē. miráitana kúmiq-yataakoni kaaqaari-áímmá tirummá mamá akoqnáá umá óqtakaa íumaginiye. ¹⁴ áqnáabaq Ítuqtaba kéonanataa tiwirániqtaae. aqtó-kánááráqá Ítuma tiwiráinaqtaa Ítu Káríqtote yagaroqtamá mánunatae. ¹⁵ Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:

“Áánûqtun áama íbêqa keráwáqá kéiteqa ketirupimmô maréqa íma mamá óqtakaa oro. keqnáámmá títaubikomma Áánûqtumma íma awéqtaqtuwaaro!”

téna aúba-wannaabi kétiye. ¹⁶ ááqibo náawaq Áánûqtun áama kéitena íma kéwaraiyo? máqte-kayukama Móteti yíwíqmena Íqtíbibake irái-yuma yeráwáqá ítaraae. ¹⁷ kaayaqté-kaayaqte tiyááka (40)-karitimaatibimma Áánûqtu náayuyabaq íyamma umáyíkaraiyo? wemá kúmiq-yataariq o-káyúkámá íyamma umáyíkaraiye. kokoq-márúpáqá púyôwana kokoq-

márúpáqá máqe-uraa-kayukayaba Áánûqtuma áyamma umáyíkaraiye. ¹⁸Áánûqtuma náayuyabawaq yanaan-áímmá téna “ketí aagai-márúpáqá íuyabereq aagama mánoe” tirááyô? mi-káyúkámá wenáámo araté-kayukayaba tiráiyé. ¹⁹miráitaqtaa ketáá kéitaune yemá Áánûqtun-aama yirummá íkámepoana minnýababa wení aagai-márúpáqá íma uínóe.

Áánûqtuni aarawaamá aagaímô mayánôqtabae.

4 ¹Áánûqtuni akoqnáá árain-aimma uyábéqma wetê aagánúnayataba maamin-aráín-áímmá íma ánataginiye. miráipoana atéráaro. móra-nakoma keráwápíké mi aagai-yátááqá íma mayáinabo. ²naayóbáqá Mótetini waayúkama Áánûqtuni íráqô-kataama itéq oniq umá ítama ketáábikeqtaa Áánûqtuni watáama ítaraunatae. yeráwáqá ítaraamanibo maaminnýababa íma yúyánámmá ítaraapoana Áánûqtu íma yíwáqnaa kanaarácq uráiyé. ³ketáámá tirummá améqtaama Áánûqtute uyábéqma káágaunatae. naayóbáqá Áánûqtuma min-áágáiyábá wemá tiráiyé:

“kema ítama moyáqá kéyeqa
árain-aimma tiráune téna
‘yeráwáqá áraikapoq
íma ketôpaqa uyábéqma aagama mánoe.”

téq tiráune. maa-márámá tarôq umáqtúwáitana wení mayaímá ánatagitana mirá téna tiráiyé. ⁴Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“abapaké kaayaq-yúpáámá Áánûqtu
wení mayaímá yáqtorena aagaráiyé.”

téna kétéiyé. ⁵mimórá-wátááyábá we kétéiyé:

“yeráwáqá áraikapoq
íma ketôpaqa uyábéqma aagama mánoe.”

téna kétéiyé. ⁶áqnáabaq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama yirummá íamiketaboata Áánûqtute yeráwáqá íma uyábereta aagaímá matáámiye.

ááqibo óq-wayukama Áánûqtu “kanaararé” titata uyábéqma wetê kanaarácq aagaráranoe. ⁷ááqibo móra-kanaama páácq éna mi-kánááyábámá íbêq-yupaama Áánûqtuma mirá téna ááyaraiye. mirá-timatuwena anaaékaq netuq-kárítímáátírácq Áánûqtu Tébitikaq timá ámitana Tébiti mirá téna:

“Áánûqtun áamo íbêq-yupaama
keráwáqá kéiteqa
ketirupimmô maréqa
íma mamá óqtakaa oro!”

téna Tébiti tiráiyé. ⁸Yótuama wení waayúkama yiwiráinatamo Áánûqtuni aagaíraq miráinana Áánûqtuma káqon íbêq-yupaama íma tíniye.

⁹⁻¹⁰miráinaqtaa ketáá kéitaunatae. Áánûqtuni waayúkayabama móra-aagai-kanaama páácq ínanama náawabi Áánûqtute umma aagánimma wení mayaíyábá Áánûqtuma wení mayaíyábá aagaráinikaa umá

aagániye. ¹¹ketáá íma yeráwáqá naayóbáqá uráániq umá aammá aratéqtaa íma yeráwákáá táwíq umágéqtaa íuyabekanikaa íonatae. ááqibo tirummá améqtaa akoqnáá éqtaama uyáberanunatae. Áánûqtute umma aagánúnatae.

¹²Áánûqtuni watáama aágarraq akoqnáágarraq máíye. púrámá kaayaq-átóbákékáá Áánûqtuni watáagoma áa kénaiye. minnágoma waayúkati aágogaraq arun-íyápógóni aúkáapi kábamiye. mimórai q umá minnágoma arúbaraikaraq abikugúgóni aúkáapi kábamiye. miráipoana Áánûqtuni watáagoma máqte-tuyanakaraq máqten-akai-yataaqa kéyainaiye.

¹³íma móra-yataakoma Áánûqtuni aúrapi yawáá kéíye. máqte-qtataaqa abarokáq wenamá abarokáq pááq kéíye. maami-kátáágómá tiníkáá umá Áánûqtukaqa máqte-qtataaqa pááq éta abarokáq mirá-inoe.

Ítuma ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

¹⁴máqte-qtataaaqtaba ketáá téqtaa tirummá améqtaa mimórá-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae. ketáái anómma mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma Áánûqtumma áanikoma wemá Áánûqtunopaqa uyábékaiye. ¹⁵ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma ketáái aqnú-qtátááqtábá aruqtábá umátikaninakaa máíye. wemá makáqma keqtáaráa uráimanibo kúmiq-yataaqa íma uráíye. ¹⁶miráinaqtaa akoqnáá umá Áánûqtun amakaq ónátae. wetêma anómma íráqô-qtataaqa wáíye. wemá aruq-qtatáákáráq kaayoné-yátáákáráq ketáámá kéonanataa timíniqtae. miráipoaqtaa akoqnáá umá timuq-yatáápike wenamaqtáá wení anómma íráqô-qtataakaq ónátae.

mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma kanaaraq yauwéqma tiwirániqtaae.

5 ¹máqtemma mú mikákáá anó-monoq-nakoma máqte-kayukabike móra-nakoma wé timákena wení mayaímá Áánûqtun-aiyatababoana waayúkama yíwáqnaa íniye. wemá móra-mayaima máqten-amuq-yataaqa Áánûqtukaq aména waayúkati kúmiq-yataaqa yuwéna mamá paá umáyíkaraiye. ²paá-wayukama kaayoné umá yímikaiye. aamá aratí-wáyúkágáráq áá íitai-wayukagaraq áyaqa kéyimiye. ³mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamááríq aqnú-qtátááríq uráipoana wemá wení kúmiq-yataaqtabama amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámiqtuwenao. ⁴móra-nakoma wenamááríq wenáwíqa múte kéyauyename íma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aayubíniye. ááqibo Áánûqtuma min-nákómmá ááyena Èroni Mótetini ábâkoma wemmá ááyarainikaa uráíye.

⁵maamiráitana Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma ayúkaiye. miráitana Áánûqtu mi-máyáímá aména timá ámikaiye:

“emá ketáanimone.

íbêq-yupaama kemá enaboámá aúkáuene.”

téna timá ámikaiye. ⁶mamá óqa téna móra-taoqa tiráiyē:

“emá anó-monoq-wayukama

matúq-matuq ínóne.

Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa

matúq-matuq umá mánone.”

téna tiráiyē. ⁷naayóbáqá Ítuma waayúkaraamo maa-márábímô máenama wemá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaraiye. Áánûqtu kanaaráq wemó puína-taoqa awiránitana Ítuma anókaq nunamupí téna ááyama ibiqá yakáiyē. wenáúyánámmá Áánûqtumma ámikena Áánûqtuni aménáápáqá makáipoana Áánûqtu wení nunamummá ítaraiye. ⁸Ítuma Áánûqtun áanikoma máqe-uraimanibo áiqnapo Áánûqtuni aammá waráiyábá ítama ánataraiye. ⁹wekáq mûtúq mamá pááq uráiyē. áqnáabaq-naqa Áánûqtunopaq yawéqmataa tiwiráníqtaba máena wenanae waráiyakayukama matúq-matuq umá Áánûqtunopaq yawéqma umánoe. ¹⁰abo Áánûqtu wemá mamá pááq umárena mú mikákáá anó-monoq-nakoma Merekítareki wekáá uráiyē.

ketáá íma áráabi-iyaporaá onataao.

¹¹Ítuma ketáái anó-monoq-naqtaba yaímma tiráunatae. keráwáqá yaákare túyánámmá kéitaapoana ketáámá taígani-qtataaqtaba kétunataamanibo ímiye. ¹²Íbêqa keráwáqá kanaaráá máekaq aúba-wayukama aayúbóro ááqibo keráwáqá kenamááríq óqa aúba-naqtaba kéoe. keráwáqá Áánûqtuni áqnáabaq-wataagomma íkéitae. akoqnáá-aawaqa íma pááq uráimanibo íbêqa paá anóni náaqtaba kéoe. ¹³móra-waimo náámma náínama iyápóraa éna íráqô-qtataaqtababi táwî-yataaqtaba aúyánámmá íma kanaaráq ítániye. ¹⁴akoqnáá-aawaqa waayúkauraqti aáware. waayúkama yúyánámmá yokaa étama átê-yataakaraq táwî-yataaqtabagaraq kéiteta íráqôn-aikaraq kaaqaari-áíkáráq yúyánápímmá kanaaráq kéitae.

ketáái aamó itai-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae.

6 ¹áqnáabaq timá-timena tiráati-yataaqa Ítuqtaba ítátukainaboaqtaa mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. ítáaro. móra-nakoma naakóní ábômma íma ókaraq-okaraq umá atáiyē. ábômma ayáánaq umáraa mayáipíkémá íma Áánûqtuqtaba waéqma Áánûqtuma tirummá améqtaa ókaraq-okaraq íma kéutaunataamanibo kímorabaq kémiraunatae. ²maami máqté-maqte-nomma peraiyátábámá ayáamma maraiyátábámá pukáiyapike atóbamayikayatabama Áánûqtuni matúq-matuq umá yaináí-yátááqtabámá maamirá-qtátááqtabámá kéitaapoana aati-aatimá túyánámmá íitanatae. ³ááqibo mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. Áánûqtuma “kanaaráré” tínaqtaama ko yokaa ónúnatae. yaímma-wayukama Áánûqtun-aabike paábaq arábagurae. ⁴⁻⁶naayóbáqá

Áánûqtuni ómmá yúyánápímmá pááq urááe. yímikai-qtataaqtaba Áánûqtunopake pááqyamma matukááe. Áánûqtuni Aágoma yetirunóbáqá mamá yáikaiye. Áánûqtuni átê-wataama akoqnáágoma yíníqtaba ítaraae. Áánûqtun-aabike maa-káyúkámá móragaraq yeqti mayafíkémmá íma Áánûqtuqtaba waéqma kanaaráq aúgeniq ínoe. kanaaráq mirá étama áraimma ókaraq Ítu Káríqtoma wemmá kaapaq-yátáq abarokáq ikákaanikaa kéopoana wení aagai-yátááqá móragaraq uíniye.

⁷ítáaro. awaaméq-áíné. mararáq aaqá kéyitana íráqôniq umá kéwaiye. abo mi-márágómá íráqôn-aawaqa yíména aarawaamá yíwáqnaa kéiyé. Áánûqtu mararáq íráqôniq kéumayikaiye. ⁸maragómá áwáábíq-yataakaraqo námagaraa-karaqo wáinanama íma íráqô-marama wáiyé. Áánûqtu aúyánápí táíq ínana mamá kanaaráríq íumakena anaaékaq iragómá káginiye. ketáámá mararáá umá máunatae.

⁹ketí aanábô, ketáá mirá téqtaamanibo keráwáqti íráqôn-aimma kéitaunatae. yawwéqma kuqtiwirániqtaba keráwáqá uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matááe. ¹⁰Áánûqtuma aati-aatimá waayúkaraga arupú-yataariq kéiyé. wemá keráwáqti íráqôn-aaiqtabama íma awimmá kániye. keráwáqti wemmá amí-yátáápíkémá keráwáqá wení waayúkama yíwáqnaa kéoe. owé. keráwáqá paá yemmá yíwáqnaa uqté kéuyowana Áánûqtuma minnáyabama íma awimmá kégaiye. ¹¹keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqti karuwaaq-yátáákáráq itáíq-itaiq í-yátáákáráq yáqtoqma akoqnáá oro. mirá kéiyana keráwáqá awé kéo-qtataakoma áraimma abarokáq íniye. ¹²keráwáqá kaúbíq-wayukaraa íyábá ketáá íkétikaiqtaamanibo aamá itai-wáyúkáráá umá yaákare awé umá máero. miráiyana naayóbáqá Áánûqtuma yimínín-aimma timá yíkaraiqtaba wení iyápô-annama keráwáqá miraráá umá mayánoe.

Áánûqtuni akoqnáá árain-aiqtaba ketáá waqma akoqnáá umá kanaaráq ónátae.

¹³naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma árain-aimma akoqnáá umá timá ámikaiye. íma móra-awikoma Áánûqtun-awikoma uyátá-maqma wáipoana Áánûqtu wenamááríq wenáwíqqa yamá akoqnáá umá tiráiyé. miráitana Áánûqtu maamin-aráín-áímmá Áabaraamma timá ámikaiye:

¹⁴“ketí waaroqá améq

ayáqtááq-iyapo-annama aménúne.”

téna timá ámikaiye. ¹⁵Áabaraama yaákama awé uráipoana anaaékaq Áánûqtuni árain-aimma matáiyé.

¹⁶móra-nakoma áraimma yanaan-áímmá kémayena wemá mú maqma uyátárai-nakonin áwíqtaba kétiye. kémaiyenama min-áíkmá mamá káqo-yuti yáama mamá káraapamayikaiye.

¹⁷mayánô-kayukaraq Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “íma waeránúne” téna kéyiratena wení yanaan-áíkáráq árain-akoqnáa-aikaraq

mamá aráápapa uráiyē. ¹⁸mi-kááyáq-áikómmá íma kanaaráq waeráyóye. Áánûqtu kaaqaarimá kanaaráq íma tíniye. miráinaqtaa akoqnáa-aimma maéqtaa Áánûqtunopaq wetē uyábéqma aagamá mánunatae. Áánûqtuni yanaan-áikómmá akoqnáa umátikainaqtaa ketáámá awé únna-yataaqa waaqókárfiq immá kéiteqtaa kéyaqtoraunatae.

¹⁹⁻²⁰ketáámá awé únna-yataakotaama akoqnáa umá aráápai-yataare. óqtakoma móra-yataaqa nokaqá aráápai-itana ító íníkka miráráá umá ketáái akoqnáa aráápai-nakoma tirun-iyápómá kárapaiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoma aokaq-náupáqá anó-tabaraabe-oqtagoni anaaépaq uyábéráinikaa umá Ítuma umátikenataa Áánûqtunopaq wenokáá áqnáabariq umá uyábékaiye. Merekítarekiraa umá pááq uráimma matúq-matuq umá mú mikákáá anó-monoq-naqa mániye.

Merekítareki mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

7 ¹Merekítareki wemá anómma yabíkái-nakoma (kíni) Téiramapaq máqe-uráiyē. wegáráq mú mikákáá Áánûqtuni anó-monoq-nakoe. naayóbáqá Áabaraama máqtemma anómma yabíkáa-kayukama yíkamena yawwéqma wení márúpaqa kóuraiye. aakaq aúyaqma Merekítareki Áabaraamma aónena waaroqá ámikaiye. ²abo Áabaraama Merekítareki tiyáákabikemma móra ámikaiye. Merekítareki wenáwíqa kaayaq-ááfné. mórama kateko-yátáákóní anó-nakoni káqon-awíqa Téiramapaq-anonaqa wenáaimma kaayoné-yátáákóní anó-naqa wáiyē. ³Merekítarekíni anóaboagaraq iyápó-annagaraq íma mááē. anóama marákárai-kanaagaraq puíní-kanaayatabama móra-nakoma íma ítaraiye. wemá Áánûqtun ánikoraa umá máena wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máiyē.

⁴aónaa! maamin-náqá mú mikákáá anómma máqe-uráiyē. áqnáabaq-annabike anó-nakoma Áabaraama Merekítarekima áapike máyáimma tiyáákabike mórama ámikaiye. ⁵anó-monoq-wayukama Aríbae-annabike tiyáákabike mórama Ítiráaeo-wayukabike maténa yeqtí ámáamma mirá téna timá yímikaiye. mimórá-máráráké-káyúkábíké yemá áwíkaamanibo yeráwákáráq Áabaraani iyápó-annama mááē. ⁶Merekítareki Aríbae-annabike íma máímanibo Áabaraama Áánûqtu wení árain-aimma timá ámikai-nakoma wepíké maténa Merekítareki waaroqá ámikaiye. ⁷minnnáma ketáámá ítaqtukaunatae. waaroqá ámikai-nakoma anómma uyátá-maqma móra-waima matáíniq umá máiyē. ⁸anó-monoq-wayukayataba Aríbae-annabike yemá móra tiyáákabike matáámanibo yeráwáqá puyí-wáyúká áátuqma mááē. ááqibo Merekítareki móra tiyáákabike matáiyē. weqtábá Áánûqtun aúba-wannaabi kétiye wemá paá máiyē. ⁹maamin-áímmá waéqma áaimma miráuma wáiyē kétunatae. Áabaraama wemô meyánîq móra tiyáákabike éna Aríbae wepí mamá meyánîq uráiyē. ¹⁰Merekítareki mi-túpáá Áabaraama aonéna Aríbae aboán ayááqtapi máqe-uráiyē.

aúge anó-monoq-nakoma naayó anó-monoq-nakoma paá umáyíkaraiye.

¹¹ naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama ámáan-aimma Aríbae-annabike matéta anó-monoq-wayuka máqe-uruae. yé mayái máyáamma kúmiq-yataaqa íma matukáápoana mórama anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq uráimma wé mamá Éroniraa umá máqe urááyô? ímiye. ¹² abo anó-monoq-wayukamo waeráiyana miráipoana ámáan-aikaraq waerániye. ¹³ Ítuqtaba mi-kátáá-wátáá Áánûqtu tiráimma wemá káqon-annabikene. wenánnábíkémá móra-nakoma anó-monoq-naqa íma máiye. ¹⁴ ketáá aónaqtukaunatae. wemá Yútaa-wayukabike móra-annama máqe-uraiye. abo Mótetima wení watáabi anó-monoq-wayukayataba min-ánnátí yíwíqtaba ítiraiye.

Merekítarekikaa Ítuma anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá máiye.

¹⁵ káqon anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq kéipoana uyátá-maqma abarokáq pááq kéiye. ¹⁶ ámáakaraq wenánnagaraq miráipoana íma anó-monoq-nakoma máqe-uraiye. máátoqo mái-yataakoni akoqnáayaba miráipoana wemá anó-monoq-nakoma ayúkáiye. ¹⁷ weqtábá Áánûqtuni aúba-wannaabi téna: “Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa matúq-matuq umá emá mánone.” téna kétiye. ¹⁸ naayón-ámáámmá íma mamá arútááwaniq owana Áánûqtu paábaq yuwéna ¹⁹ Mótetini ámáamma ítama arútááwaniq máqte-qtataaqa mútúq pááq íyábá íma kanaaráq uráiyé. miráipoana Áánûqtu aúgen-amma uyátá-maqma íráqôn-amma wé ítáimma minnánapo wemmá waaqókáq ketáámá kanaaráq yenúnatae.

²⁰ anó-monoq-wayukaraqa naayóbáqá Áánûqtuni yanaan-áímmá yeté íma wáqe-uraimanibo Áánûqtuni yanaan-áímmá íbêqa wáiyé. ²¹ Áánûqtuni yanaan-áínápó Ítuma anó-monoq-nakoma aúkáitana maami yanaan-áímmá Áánûqtu timá ámikaiye: “kemá uyátárai-nakoma yanaan-áímmá kétunama ketúyánápiké íma waeránúne. emá anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá mánone.” téna timá ámikaiye. ²² miráuma Ítuma aúgemma anóna-anon-aigtaba akoqnáá-awaameqa máiye. ²³ naayóbáqá waamá púyo-kanaagaraq máqe-uraapoata netuqyaan-ánó-mónóq-wáyúkámá máqe-uraamanibo pukurááwata yeqtí mayáimá paá íma máqe-uruae. ²⁴ ááqibo Ítuma anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máipoana wení mayáimá aati-aatimá tíwáqnaa kéiqtae. ²⁵ Áánûqtunopaq keyewana Ítuma tíwáqnaa kéiye. aarawaamá Áánûqtuni waaqókáq Ítun áwíkaq íyana yemmá Ítuma kanaaráq matúq-matuq umá yiwirániye. nunamupí Áánûqtukaq ítáinana tíwáqnaa íniqtabae téna Ítuma matúq-matuq umá máiye.

Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa íniqtaae.

²⁶ maamiráuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa íniqtaae. Ítuma kateko-yátááqtábá aokaq-náré. agaemá í-yátááqá wepí

íma wáíye. kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq íuraiye. wemmá kúmiq-wayukabike ókaq yaráqma Áánûqtu akéna wenáwíqa máqtemma uyátá-maqma Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtu makáíye. ²⁷wemá óq-ano-monoq-wayukaraa íma máqe-uráíye. óq-ano-monoq-wayukama máqte-tupaama yeqtí kúmiqtabagaraq waayúkagoni kúmiqtabagaraq máqte-tupaama Áánûqtukaq ámiqma kánataae. ááqibo Ítuma íma mirá kéíye. Ítuma ámiqma ánataitana wenaúma máqte-kayukayaba kímorabaq uráípoana keqnaammá ókaraq agamá amuq-yatááqá íbêqa ketáámá kanaaráq kéyuwaunatae. ²⁸naayóbáqá Mótetini ámáan-aikoma anó-monoq-wayukama yááyama yegáráq kateko-yátááqtbá mûtûq íma pááq urááe. anaaékaqa Áánûqtuni yanaan-áímmá wáitata wenáanimma ááyama kateko-yátááqtbá wegáráq mûtûq pááq uráimma matúq-matuq umá máíye.

Ítuma árai-monoq-naopaqa anó-monoq-nakoma máqe-uráíye.

8 ¹minnýaba kêtunatae. mú mikákáá anó-monoq-nakoni yanaanákóni ayáánurapaq-amakaq Áánûqtuni márûpaqa Ítuma maraq máqe-uráíye. paábaq-yataaqa Áánûqtu wenamá íni-qtataaqtaba Ítuma árai-monoq-naopaqa Áánûqtuni márûkaqa mú mikákáá anó-monoq-nakaa kaqtó kéíye. min-aráí-mónóq-námmá maa-márábí móra-nakoma íma tarôq umákaimanibo Áánûqtu wenamá tarôq umákaiye. ²missing? ³máqtemma mú mikákáá anó-monoq-wayukama yenamá ááyama améta wáíwaamma Áánûqtukaq agatááe. ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma wegáráq amíni-qtataaqa mirá íno. ⁴Ítuma maa-márábí máinanama móra anó-monoq-nakoma íma pááq íniye. nôraq itanábiyo? Íbaru-wayukati anó-monoq-wayukama ámáaqtabama agamá amuq-yatááqá paá kéoe. ⁵maa-márábí anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá paá amammá Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama wááe. miráuma naayóbáqá Mótetima monoq-námmá tabarááberaq-namma wé inéna itana Áánûqtu timá ámikaiye: “amammá yabíqma aruté máqte-qtataaqa tarôq umá anuraqá aráátúnna-amamma emá waraao.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. ⁶mimórai q umá maa-márábí anó-monoq-wayukati mayaímá Ítuni mayaímá wáqe-uraimma paá-amane. mi-máyáíqómá káqo-monoq-wayukati mayaímá uyátaráíye. wemá anóná-anon-aikoni aúkáapi-naqa máíye. min-ánóná-ánón-áíqómá anaaékaq iréna naayón-ánón-áíqommá uyátaráíye. akoqnáá-arain-aikoma naayón-áqóqnáá-aráín-áímmá uyátaráíye.

aúgena-aikoma naayón-áímmá uyátaráíye.

⁷árai-kataama Áánûqtu Mótetimma timá ámikaimanibo min-áqnaábáq-áímmá arútágitana ókaraq árain-aimma Áánûqtu íma pááq umá tiráíye. ⁸abo Áánûqtuma aarawaatí aqnúnîq í-yátááqá pááq owana minnýaba óqa tiráíye:

“uyátarai-nakoma kètune.
 ‘ítáaro! mi-kánáá pááq ínaq
 aúgemma anóná-anon-aimma
 Ítiráaeo-wayukagaraq Yúta-wayukagaraq
 téite ónúntae.

9 maamin-áímmá yetítaubikote
 Íqtíbibake yeqtí yiyáákaq yáqtoqma
 yiwíqmeq kéweq maamin-áímmá téite
 únna-aiqtaa íma wániye.
 maami anóná-anon-aiqtabama
 yeráwáqá íma matúq-matuq umá
 íma yabíqma itáíq-itaiq uráápoana
 yemmá íyimonaraune.’”

téna uyátarai-nakoma tiráíye. 10 naayó-kánáámá ánatainana aúgemma
 anóná-anon-aimma Ítiráaeo-wayukate téite ónúntae:

“ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama
 yeqtí yúyánápí agamaránúne.
 kéq kenamáa yeqtí maníkómá máenata
 yeráwáqá ketí waayúkama mánoe.
 máqtemma kemmá yeqtúyánápí
 ítama ánatawuanoe.

11 miráipoana yeráwápíké móra-nakoma
 íma móra-mora-naqa mamá aráátinimanibo
 íma móra-mora aúnbakaq mamá téna
 ‘emá uyátarai-nakoma aúyánámmá itaao.’
 téna ítiniye.
 máqtemma paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq
 kemmá akoqnáá umá timónanoe.

12 yeqtí kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráqtábámá túyánámmá
 móragaraq íma itánúne.
 yeqtí táí-yataaqtabama týyaqa keyimune.”

téna Áánûqtu tiráíye. 13 wemá aúgemma anóná-anon-aimma téna
 áqnáabaq-aikoma naayómmá aúkuraiye. máqte-qtataakoma mamá
 naayómmá aúkínana pááqya-kanaabi aúyokiniye.

**naayó mú mikákáá anó-nakoma amí-yátááqá
 maqmá waiwaakoni naeabíké ámikaiye.**

9 ¹ áqnáabaq anóná-anona Áánûqtuma tiráíye. ámaan-aikoma monoq-
 ámáán-áíqtábámá anó-monoq-naqtaba Áánûqtunopaqtaba iténa
 tiráíye. ² anón-owa-namma umá yaúmakaae. móra anó-namma aráqmata-
 naupaqa wáqe-uraiye. mipí aokaq-yátááqá ókáraraq yaaregáraraq aáwakaraq
 Áánûqtuma áméma wáqe-uraae. mimórá aráqmata-naupaqa “paábaq

Áánûqtuqtaba” tэта tirááe. ³anó-tabaraabe min-áráqmátá-náúpákáráq móra pááqyan-araqmata-naupakaraq aúkáapimma wáqe-uráye. mi-pááqyámmá “aati-aatimá paábaq Áánûqtu wenamáaqtabae” tэта tirááe. ⁴mipí ákúq-umumma í-yááregáráq Áánûqtuni anóná-anon-aimma óqtan-anaakaraq íráqð-kaapaa-anagaraq mútûq-aayapa yawááq umá ánáákumakae. kэтibi kaumo-yátááqá wáqe-uráe. minná íráqð-kaapaa-taapepimma wíyôpaken-aawaqa Áánûqtu Mótetimma ámitana Éroni yátágoma wekáq árumma utamá ána yaitana kaayaq-óqtá-kánnáábí Móteti agatáye. ⁵ketímûraaqa íráqð-kamma Áánûqtunopake yirááténa yeqtí yááyakoma ámûraaqa kúmiqa paá umáyíkaráipaqa yaí káqmareta móra-mora umá máqe-uráe. maami-káqá mútûq-aaimma íma timá ámiqma ánataráye.

⁶mi-qtátááqá yokaa-yokaa uráitana anó-monoq-wayuka oqta-áwáátáq-náúpáqá aati-aatimá monoq-máyáiyátábá uyákéberae. ⁷mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáa naaúnurapaq kanaaráq uyákéberáye. máqte-karitimaatima kímora-yupaa wemá uyábékéna naaégáráq maména maami amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámikáye. miráuma aarawaatí kúmikaraq wení kúmikaraq paá umáyikaniye. ⁸mútûq yokaa ínôqtaba Áánûqtuni Aágoma kэтiraatiye. anón-owa-namma wení mayaígáráq paá wáimma Áánûqtunopakaraq íma agaro umá oqtamá ítaiye. ⁹maamin-ówá-mónóq-námmá awaaméqá maa-kánááyábá nóinaq tiráátiniqtaabiyo? minná káqo-kaqo-kamma ikámma Áánûqtukaqa ámiqtukaiqtaba káqo-qtataaqa agayétama íma yetirummá mamá kanaaráq yokaa ínoe. ¹⁰maamirá-qtátááqá aáwaaqá néta nommá néta aiyábámá nommá peréta íyábámá paá amáamma wááe. mirái-yataaqa naayón-ámááqtábámá waitata Áánûqtu anaáekaq íráqðmma uyátá-maqma-amma waékáye.

Ítu Káríqto keqtááyábá naaemá ámikáye.

¹¹Ítu Káríqto wemá íráqð-qtataaqtaba íbêqa wenókáá máena mú mikákáá anó-monoq-nakoma minnáyaba kukáye. árain-owa-namma wemá kéena uyátá-maqma anóne. waayúka iyáánapo íma tarôq urááe. maa-marábí tarôq í-yátááqá íwaimanibo árai-monoq-naupare. ¹²Ítu Káríqto Áánûqtunopaqa uyábéráima kímora-taoqa máqtemma keqtááyábá uyábékuráye. méme-naaegaraq purumakaa-náaégáráq ímataibo ímiye. wení naaegómá wenamáa maténa ketáái kúmiqa mamá yawwéqma matúq-matuq umá máiyaba tiwirániqtae. ¹³naayóbáqá mémegoni naaégáráq purumakaakóní naaégáráq purumakaakón áráaqa irábí agáyáawana wení kaítogoma waayúkabaq popoq umá waayúkati paákaq yúmá tete umáyikena ¹⁴áaqibo íbêqa Ítu Káríqtoni naaegómá tirunóbáqá mú mikákáá anómma tete kéye. Ítu Káríqto táí-yataaqa wepí íma wáitana Áánûqtun Aágoma matúq-matuq umá kémaitana wení akoqnáama ámikaipoana Ítuma wenaúmá Áánûqtukaq amí-

yátááqá mútúq pááq umá mái-yataaqa ámikaiye. ketáái mayaímá íma Áánûqtunnama wáitana minnýaba wení naaegómá ketirutáá kéiyé. miráinaqtaa mayaímá paá máena-Aanqtun-opake kanaaráq mayánatae.

Ítu Káríqto wení naaegómá aúgen-anona-anona mamá akoqnáá kéiyé.

¹⁵Ítuma wení naaegóbóana aúgen-anona-anona wenôpake pááq uráiyé. miráuma yaímma náayuwabi Áánûqtu yááyarai-yuma wení matúq-matuq umá mái-waaroqa akoqnáá umá tétama yemá kanaaráq mayánoe. Ítuma puyéna waayúkama yeqtí táwî-yataaqa aménáápáqá naayón-ánóná-ánón-áímmá pááq éna yeqtí táwî-yataapike yemmá yáinikena wakúyikaraiye.

¹⁶⁻¹⁷Ítáaro. móra-nakoma wení máqte-qtataaqa náa-taorabi amínénama wannaabí kágamaraiye. waayúkama ítátuweta min-nákómá puínata mi-kánnáámá yorautí-yátááríq ínoe. paá máinanama íma pááq ínîmanibo anaaékaq wemá puínana mamá pááq íniye. ¹⁸miraráá umá paá-naaegogaraq naayón-ánón-ánón-áímmá pááq uráimma waayúkama amí-wámmá ikákaae. ¹⁹naayóbáqá Móteti waayúkama ámáan-aimma timá-yimena purumakaakóní naaegáráq nokáráq popoq umá ákú-ayaunapogaraq tipi-típigoni karogaron-áyáúnápógáráq yamátuwena ámáan-aikokaraq waayúkagaraq yemmá popoq umáyíkaraiye.

²⁰miráuma tiráiyé: “naaenápó anóná-anon-aimma Áánûqtu maamin-áwááméqá waqmá mamá akoqnáá íniye.” téna Móteti tiráiyé. ²¹mimórai q umá Móteti naaegógáráq owá-nákáq máqte-monoq-yataakaq popoq uráiyé. ²²ámáan-aikaq taígani-qtataaqa naaenápó mamá kuyúqtukaiye. naaegómá wenamáa aqtímena kúmiqa mamá Áánûqtu yuwéna awikáqtukaiye.

Ítu Káríqto wenamáárfiqa ketáái kúmiqa kémaqtuwaiye.

²³kuyúqtuwaiyaba maamiráuma amí-yátááqá naaegógáráq umáqtukaamanibo mirái-qtataaqa paá amammá árai-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wáiyé. Áánûqtuni márûkaq-yataaqtabama uyátá-maqma íraqômma amí-yátááqá ítama aónaraiye. ²⁴ketáá itánatae. Ítu Káríqto aokaq-náúpáqá waayúka íumakaa-naupaqa árai-nakoni amakaqa uyábékaimanibo Áánûqtuni márûpaqa wenamáárfiqa uyábékaiye. uyábékéna íbêq-kanaama wemá Áánûqtunopaqa keqtááyábá itó-uma máiyé. ²⁵Íbaru-wayukati mú mikákáá anó-monoq-naqa naaúnarupaqa móra-tawigoni naaegógáráq mamá móra-mora-karitimaaqtaq uyábékaiye. ááqibo Ítu Káríqto wenaúma netuqyaa-kánáámá wetábá íámikaine. ²⁶abo wemá netuqyaa-kánáámá mirá énamoena netuqyaa-kánáámá maramá tarôq urái-kanaaraq aú-aíqa mayániye. awaaraq-kánáábí ánatai-kanaama aqtórárfiqa kéinana Ítu Káríqto kúmiqa matuwánîpoana kímora-taoqa kuména wanaúma ikámíkáae téna yímikaiye. ²⁷máqte-kayukama kímora-taoqa púyonanataa Áánûqtu anaaékaq máqtemma yainániye. ²⁸mimórai q umá Ítu Káríqto máqte-

kayukati kúmiqa matuwáníqtaba kímora-taoqa wemá wenaúma ikámíkáae téna yímikaiye. marabí yauwéqma móragaraq kúmiqtaba íkuminibo wení waayúkama weqtábá awé umá máraiyaana kumma yiwirániye.

naayóbáqá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq anó-monoq-wayukama ámiqma kúmiqa íma kanaaráq maqtukááe.

10 ¹naayón-ámáámmá Mótetini-kanaama árain-amaanakoni amakáá umá pááq íniqtaba min-ámáákóní mayaímá íma ánataraiye. mórai q umá taítawaa-wamma ikámma Áánûqtukaq ókara-okara umá máqte-karitimaatima ámitana naayón-ámáákómá íma aarawaamá mamá mútûq arupú umá pááq umá ánatanoe. ²aaqáo. ámáakoma íma mútûq arupú éna pááq umá ánataginata íma óqa amí-yátááqá agayánoe. abo waayúkama yeqtí kúmiqa paábaq koínata agaéyátábá íma iyapimma pááq ínatamoetama máqtemma taítawaa-wamma ókara-okara íma agamá ámiqma ánataginoe. ³máqte-karitimaatima amí-yátááqá kágayaawana yeqtí kúmikoma paá yaákaq kéiye. ⁴mémegoni naaegógáráq purumakaakóní naaegógáráq kúmiqa íma kanaaráq maqtuwánoe. ⁵miráitana marabí kuména Ítu Káríqto Áánûqtuma timá ámikaiye:

“emmá amí-wámmá agayaí-yááréráq
agamá amíyábá kúmiqa kématuwaiqtaba
emmá íkákaiye.
móra aúma yokaa umá tímikaiye. ⁶missing?

⁷abo ké mirá téq kétune.

‘Áánûqtuo, emá nóinawabi tiráánaiq ónááq
minnýaba kukáune.
mi-kátáámá naayón-ámáán-áímmá
agamatá-kánnáábí keqtábá tiráimma
miráráá umá kemá máeq mirá kéune.’ ”

téna Ítu Káríqto Áánûqtumma timá ámikaiye. ⁸áqnáabaq tiráiyé: “taítawaa-wamma ikámma amí-yátááqá agayaí-yakaraq máqtemma taítawaa-wamma amí-yátááqá agayaí-yááréráq améta kúmiqa matuwaiyábá emmá íkákaiye.” téna tiráiyé. ááqibo naayón-ámáápí “ámikai-kamma agáyáaro” tiráiyé. ⁹anaaékaq ókaraq téna: “nóinawabi tiráánaiq ónááq minnýaba kukáune.” téna tiráiyé. miráitana Áánûqtu naayóbáqá ámikai-kamma paábaq yuwéna mamá Ítu Káríqtoma kímora amí-yátááqá aúgeniq uráiyé. ¹⁰Ítu Káríqto Áánûqtukaq téna “nóiqtababi tinnamá mirá-onune.” téna tiráipoana wenaúma ámiqma minnýabae téna ketáái kúmiqa kímora-taoqa maqtukáiyé.

Ítu Káríqtoma kúmiqa kanaaráq maqtukáiyé.

¹¹Íbaru anó-monoq-wayukama máqte-tupaama mayaíyátábá kéeta taígani-taoqa amí-yátááqá Áánûqtukaq kámebo maa mirá umá amí-

yátáákómá íma kanaaráq kúmiqa maqtukáiyē. ¹² ááqibo Ítu Káríqto kímora-taoqa íráqô-qtataaqa ámiqma kúmiqa matúq-matuq umá matuwéna Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máqe-uraiye. ¹³ mibáqá wé awé umá mainana Áánûqtu wení namuro-wáyúká mamá áitauqa aménáápáqá yíkaraiye. ¹⁴ kímora amí-yátááqá wemá aarawaamá yeqtí kúmiq-yataaqa matuwéna yemá mûtûq arupú umá paá ánatayikena Ítuma uréna miráumarāa matúq-matuq umá yeqtí kúmiq-yataapike kéwakuyikaiye.

¹⁵ Áánûqtun Aágoma timá abarokáq umáqtuwena áqnáabaq tiráiyē:

¹⁶ “mi-kánáámá áqnáabaq ánataginana
aúgemma anóná-anon-arain-aimma
yeráwáqtē maránúne. minnáe.
ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama
yeqtí yúyánápi agamaránúne.”

téna Áánûqtun Aágoma tiráiyē. ¹⁷ mirá-timaqtuwena óqa mamá téna: “yeqtí kúmikaraq táwî-yataaqa okárāq mórāgaraq íma túyánámmá ítáyikanune.” téna tiráiyē. ¹⁸ abo Áánûqtu kúmiqa matukáipoana kúmiq-yataaqtaba ketáái agamá amé-waona-yataaqa ókaraq íma yayániye.

ketáámá Áánûqtukaq tirummá améta wení waaqókaq ónúntae.

¹⁹ miráuma ketúnabaro, Ítuma pukáipoana naaúnurapaq Áánûqtunopaq máena ketáámá abáqtikainaqtaa kanaaráq uyáberanunatae.

²⁰ Áánûqtunopaq aúgen-amma matúq-matuq umá máiyataba mamá pááq umá tabaráábebi yarótamarāa umá keqtáá tímikaiye. wenaúma tabarááberāa umá wáiyē. ²¹ ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtuni waayúkama kéyabiyepoaqtaa ²² ketáámá agaemá tirunóbáqá íma waínaqtaa árainmma tirummá améqtaa ketáái araaqtáma íwái-nokaraq tete umátuweqtaa maamin-áwááméq-yátáákárāq Áánûqtunopaq waaqókáq ko mánátae. aúyánámmá ámiqma wetē awé-í-yátááqá akoqnáá umá ógiqma wenôpaqa ko mánátae. ²³ Áánûqtu itáiq-itaiq umá yabi ínipoana wení árain-aimma yabíqma káonaunaboanataa íráqô-qtataaqa awé únna-yataaqa minnáyabataa ketáá yáqtoranatae. ²⁴ ketáá wenaóna-wenaona umá yabíqma maéqtaa káqowa-kaqowamma kaayoné-yátááqá yiráátima yíwáqnaa íyábá íráqô-mayaima mayánátae. ²⁵ yaímma-wayukama oníq umá íma mórabi yorupamá miráumarāa íma mánátae. uyátárai-nakoni kanaagómá waaqókáríq kéipoana aamá timá yokirétaa móra-akaq mirá-onatae.

ketáámá tirummá ámiqma akoqnáá ónátae.

²⁶ ketáámá Áánûqtuni árain-aimma ítareqtaamanibo aati-aatimá kebó-yátáákárāq kúmiq-yataakaraq pááq éqtaama mórama agamá amé-wao-qtataakaa umá kúmiq-yataaqa matuwánîqtaba íma wáiyē.

27 maamináyaba yuwé táaqa káinaq Áánûqtuni yaináí-yátááriq éna wení namuro-wáyúkámá máqtemma anón-irabi kautínoe.

28 Mótetini kanaarâq ámáan-aiko téna kaayarâbi kaumo-wáimô tétamo móra-nakoma ámáamma aratínnama wemmá timá móra-akaq maréta ikáqtuwanoe.

móra-nakoma Mótetini ámáamma
mamá paábaq-paabaq ínatama íyaqa íameta
wemmá ikáqtuwanoe.

29 móra-nakoma Áánûqtuni áanikoma
márúte aménáápâq yuwáinatama
wení anónnáma uyátá-maqma anómma wániye.
Áánûqtuni anóná-anon-aiqtabama
áanikoni naegómá maan-nákóní táwî-kumiqa
matukáitana
wemá iténa “pááqyan-awíqa yéna
anón-awíqa íkéyaiye” mirá téna
maamirán-áúyánáná kéitaiyo?
Áánûqtun Aágoni kaayoné-yátááqá
wemá timá agaebí mayákaraiyo?
maamináyaba túyánápi máráaro.
móra-nakoma Mótetini ámáan-aikoma araténa
anómma anónnáma mayánímanibo
maamin-nákóní anómma uyátá-maqma
taígon-anonnama yayániye.

30 min-nákómá tiráimma ketáá kéitaunatae. minná: “anónnáma ápéqa yimí-yátááqá ketí mayaímá wáíye. anónnáma yeqtí meyámmá yauwéqma yiménúne.” téna tiráíye: “uyátárai-nakoma wení waayúkama yainániye.” téna tiráíye. paá máí-Aanuqtu ayáápi yáqtorainaqtaama 31 minnáyaba ikatíqa ôriq umá ónátae.

ketirutáá Áánûqtukaq ámiqma yáqtoqma maígáae.

32 Íbaru-wayukao, keráwáqtí naayó-qtátááqtábá túyánámmá itáaro! mi táoqa Áánûqtuni ókómmá túyánápi tágaitana taígani-qtataaqtaba tíqtaba éq anómma tú-tíqtaba urááe. 33 yaímma-taoqa máqte-kayukati yúrapi mamá itó-umatiketa táwî-aimma timátiketa mamá táíq umátiketa ínômanibo yaímma-taoqa aarawaatê mimórai q umá yíwáqnaa íyábá yokaa urááe. 34 keráwáqá tiruqtabá ánná-naupa q máíya-kayukama keráwáqá aónéra móra uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matúq-matuq umá máí-yataaqa umátokaae. miráipoata yeráwáqtí máqtemma maa-márábí wái-qtataaqa aúqmayetaa timuqá maqmá máqe-uraae. 35 abo ikatíq íoro! anaaékaq anón-apeqa wániye. 36 paá waqmá Áánûqtu wemô ínna-yataaqa minnámo máena-yataaqa paá mikáq yáqtoqma miráiq-miraiq

oro. anaaékaq wemá timá akoqnáa umákai-qtataaqa keráwáqá mayánoe.

³⁷Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“pááqya-kanaama móra-nako kumónáe
tínna-nakoma kumíniye.
páátákáa kumíniye.

³⁸ketí kateko-wáyúkámá yirukáráq
yúyánákáráq yiméta mánoe.
ááqibo yaímma ketí waayúkabikemmo
tinaaémo umátimetama
yeqtábámá íma timuqá maqyikánúne.”

téna Áánûqtun-auba-wannaabi mirá kétiye. ³⁹ketáámá aamá íma itáa-
kayukaraa umá íma waéqma Áánûqtunopake aúyokonunatae. ímiye.
ketáámá itáíq-itaiq umá yabíqma máraananataa kuqtiwiráníqtaae.

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

11 ¹Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá
minnáe. máqte-qtataaqa ketáámá Áánûqtukaq awé únayaba
íkónauna-yataaqa ínîqtabataa awé kéunatae. ²naayóbáq-wáyúkámá
Áánûqtuma matúq-matuq umá yabíyéwana Áánûqtu yeqtábámá yimuqá
maqyíkaraiye.

³matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq ketáámá kéitaune. Áánûqtu
maa-márágáráq wíyòkaraq wenáanapo taròq umákaiye. miráuma íbêqa
káonauna-yataaqa kanaaráq ítaa aónéwauna-yataaqpapo taròq uráiyé.

Éboyaa Ínokiya Nóaa

⁴matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá Ébo agamá amé-wao-qtataaqa
Áánûqtukaq ámikaiye. Ébo wení amí-yátáákómá Kááinani amí-
yátáákómmá uyátaraiye. matúq-matuq umá yabíkáiqtataboana Áánûqtu
wenáyábámá amuqá marákáraiye. Ébo wení kateko-ááíqtábámá wení
Áánûqtu wenamáárîq amuqá marákaraiye. Ébo pukuráimanibo wení
matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá ketáá túyánákáq taákaq makáunatae.

⁵Ínoki wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waéqma
káqoniq umá ípukuraiye. wemmá Áánûqtu múte awíq-mataipoana móra-
nakoma abáá-imanibo íkaonaiye. Áánûqtuni aúba-wannaabi weqtábá
Áánûqtu amuqá marakéna naayóbáq múte awíq-mataiye. ⁶móra-nakoma
wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá íma wáitana Áánûqtuma íma
kanaaráq amuqá kémarakaiye. móra-nakoma Áánûqtunopaq wé íyábá
kákaitana kaayaq-yátááqá Áánûqtuqtaba aúyánápí mayaígáae. minnáe.
Áánûqtuma áraimma maéna Áánûqtu máqtemma weqtábá abáá íyana
yeqti ápéqa yimínata aúyánápí mayaígáae.

⁷Áánûqtu Nóamma nói-qtataaqtataba pááq íniye timá ámikaiye. Nóaa
matúq-matuq umá yabíkáiipoana Áánûqtuni watáama iténa wakáiyé.

anón-unopi-kaare tarôq uráiyē. únópi-káárēbí wemá wení aara-
 iyápótē uyábereta anó-nomma aúgípīke Áánûqtu yeráwáqá yiwíkaiye.
 matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá Nóaa wenamá máipoana maa-
 márábí-káyúkámá iyuwéna yawááq umá yíkaqtukaiye. Nóaa wení
 matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá weqtábá kateko-kánórē Áánûqtu
 tiráiyē.

Áabaraama

⁸Áánûqtu Áabaraamma ááyaitana wemá watáama wakáiyē. wení
 naakumó yuwéna Áánûqtuma tin-áúgē-márúkákq uráiyē. Áánûqtu aúge-
 naakumo akoqnáá umá téna aménúne tiráipoana Áabaraama kóuráiyē.
 wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waqmá náakaraq
 yamáune téna íma ítaráiyē. ⁹min-áúgē-márúqá Áánûqtu téna aménúne
 tiráipaqa ko máqe-uráiyē. mikákq kárágáaqa máqe-uráiyē. Ááítekikaraq
 Yáakobogaraq owá-náúpáqá máqe-uráae. yenákámá mimórá akoqnáá
 árain-aimma Áánûqtu timá yíkaráiyē. ¹⁰Áabaraani anó-maruqa Áánûqtu
 ámûraq-aaikaraq matúq-matuq umá ámûraq tarôq íniye.

¹¹Térai Áabaraani ánáako araaqná kagéna iyápóma íma kanaarákq
 marákááwaniq énanibo Áánûqtu akoqnáá-arain-aimma timá-yikena
 iyápóma yiménúne tiráiyē. Áánûqtuni máqten-aimma Áabaraama
 aúyánápí ítaráiyē. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Áabaraama
 abóará ayúkáiyē. ¹²anónuqma kágipike min-iyápómá marákáiyē. min-
 ánnábíkē taígani Ibaru-wayukama pááq uráamma miráuma wíyókáá éta
 kegébaraa urááe.

¹³Áabaraani ánnáma matúq-matuq umá yabi-í-yátáákárákq pukurááe.
 maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu árain-aikaraq akoqnáá umá timá
 yímikaitata mi-káyúkámá íma aónaraabo pááq ínîqtaba nékaq aónéta
 yimuqá makááe. yúyánápí téta: “kárágáaqa ya máunatae. pááqya-
 kanaama maa-márábí kémaunatae.” téta yúyánápí tirááe. ¹⁴yemá
 mirá-káyúkámá yúyánápí téta yeqtí árai-maruqtaba abááiq-abaiiq ommá
 íaonarae kéitaunatae. ¹⁵yemá íma yeqtí naakumoyábámô yúyánámmá
 itétama yeqtí naakumóbákq yawuwéqma kanaarákq uwínoe. ¹⁶ááqibo uyátá-
 maqma-nakumoyaba abáá umá mayánéta Áánûqtuni márúkaa-nakumoe.
 yeqtábámá Áánûqtu íma agae umáyikena téna yeqtí Áánûqtu máune.
 yeqtábá anó-maruqa yokaa-yokaa umá yíkaráiyē.

¹⁷⁻¹⁸naayóbáqá Áánûqtu Áabaraama makaténa
 wenáanikomma Ááíteki “ikámma
 agamá amé-wao-qtataakaa uwo”
 titana Áabaraama wení matúq-matuq umá
 yabi-í-yátáápóana wemá yokaa éna aminé uráiyē.
 Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma
 “Ááítekipikemma taíganin-anna-wayukama máqe-uráae” téna

Áabaraama timá ámikaimanibo
wemá yokaa-yokaa éna
wení iyápo ikámma
agamá amé-waonikaa umá aminé uráiyē.

¹⁹ aúyánápi téna “Áánûqtu ketáanikoma Ááíteki puínabike kanaaráq itó-iniye.” mimórá-áuyánámma ítáiqtaba Ááíteki pukáipike Áabaraama awíkaiye.

Ááítekiyaa Yáakoboyaa Yótēbi

²⁰ Yáakoboyaa Ítaughtaba wenaboámá Ááíteki akoqnáá-arain-aimma waaroqá timáyikena: “anaaékaqa yimuq-yatááqá maayáyoye.” téna timá yíkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápoana anaaékaqo pááq ínítqtaba kanaaráq timá yíkaraiye.

²¹ mimóráiq umá Yótēbi wenáanikorata Yáakoboma móra-mora waaroqá timá yímíqtuwena anaaékaq pukáiyē. wení uréire íyátáráq aagebéna Áánûqtukaq taígani íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba “tíkáiyē” tiráine. paá wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápoana wenáanikoni kanaa-yúpáámá kanaaráq “tíkáiyē” timá yíkaraiye.

²² Yótēbi wemó wení puí-kánáá awaaráq itana Ítíráaeo-wayukayaba Íqtíbike yéta tiráiyē. miráuwō-maraauwo-aimma wení ayáátámma náarabi uqmá utáníqtaba tiráiyē. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápoana tiráine.

Móteti

²³ Mótetimo kaumo-wíyópi pááq itana wenanóboma wemmá yabírákarae. yenáká yabíraketa aónááyamma kínna íráqôn-iyapoma máqe-uráipoana anómma yabíkái-nakoni áamámma inaamaí-íyápómá máqtepaq yíkamini-waigoni áamámma íma waqmá íma ikatíq uráiyē. yenákátí matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq máqe-uraaye.

²⁴ Móteti múte anómo káurena wemá Péro Íqtíbi mi-márúkóni anónaqa wení ayáámukoma Móteti wenáanini ítígáae téna áaqa íkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáákómá anómma aúkaiye. ²⁵ wemá íma kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráq abáá éna awaaraq-yúpáámō amuq-yatáápímmá mániqtaba kéiyē. ímiye. Áánûqtuni waayúkate yeqtí yútikaraq ínítqtaba uyátá-maqma kákaiye. ²⁶ aúyánápi ítama Metáiyáqtabama agaémō éna uyátá-maqma Íqtíbi-marabi-qtataaqa íráqōmma wáqe-uraiye. miráipoana Móteti wení anaaékaq ápéqtaba mayániye.

²⁷ wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápoana Móteti Íqtíbipake koéna anómma yabíkái-nakoma áyámma umákáiqtaba íma ikatíq uráiyē. íma ko yawwéqma íniye. Áánûqtumma wenamááríq aonarenaboana uráiyē. ²⁸ naayóbáqá Móteti kótai-kanaagoni aammá wení matúq-matuq

umá yabi-í-yátáápi tiráiyē. Ítiráaeo-wayukama naaemá oqtaráq popoq umákaiyanama puí-káqtó-nákómá Áánúqtunopake yeqtí áqnáabaq-aanikomma íkaminiye.

²⁹ aaq iráqma-taoqa Ítiráaeo-wayukama anó-karogaro-nomma káqnáma kokoq umágitata matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq aqtamá kótamaqtuweta kówana yetinaae waqmá ommá Íqtíbi-wayukama aqtánáae temánibo nokómá mamá yawááq-umaqtukaiye.

³⁰ Ítiráaeo-wayukati matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Yériko-tiqa yawarápama kumá-uraiye. abapaké kaayaq-yúpáámá Ítiráaeo-wayukama yaútu-yautu umá uréire owana yawarápama kumá-uraiye. ³¹ móra-taoqa mórama aakaq-nóínímmá Aréaabi timá-yimi-kayukama Áánúqtuma íkewarai-kayukama yíwáqnaa umá yíkaraimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábábóana Áánúqtuqtaba íma ítaraa-kayukama yeté íkakaae.

³² ókaraq ténú? Akítianiqtabama Pérakiqtabama Táámutoniqtabama Yépataaqtabama Tébitiqtabama Táámuyoqtabama aamá itaí-wáyúkáyátábá óq-wataagoni kanaamá íma wáiyē.

³³ taígani-marukaq ááiqá éta
yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana
ááiqtaba uyátáraae.
kateko-ámmá wakáápoata
Áánúqtuni íráqô-qtataaqa
wení akoqnáa-arain-aikaraq timá yímimma
yemmá matááe.

arááyakoni óyauqa aúyaqtuweta
³⁴ íramá putíqtuweta
waqtáámmá yigaibánôpikemma yiwíkaiye.
yemá aqnúníq umá máqe-uraamanibo
yemá akoqnáa-wayukama aúkááe.
akoqnáa umá kárágáaq-wayukati ááiq-wayukama
uyátáraae.

³⁵ matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana yaímma aaramá yeqtí pukáa-kayukama pukáápike yawéqma matááe. yaímma-wayukama yíkamoata pukááe. Áánúqtuma anaaéma umá améta abo yeqtí namuro-wáyúkámá iyuwéta íkoinopoata yúyánápi téta puíyapike itó-uma matúq-matuq umá máí-yataaqa uyátá-maqma mayánoe.

³⁶ yaímmama yimíqmíq-áímmá yeqtí namuromá
kéteqtaba matéta ánná matááe.
yaímmama ánná atáá-ataa umá
ánná-naupaq yíkaraae.

³⁷ káqomma óqtatama iyaabóma yíkameta
waqtáánápó yigaibamá ábákaa urááe.

tipi-típigoni áuwaratigaraq
 mémegoni áuwaratigaraq kéyauteta
 ánnábi kémaae-kayukama
 yú-aiqa kémayaa-kayukama
 otaammá kuyíkaraa-kayukama máqe-uraae.

38 yemá mú mikákáá íraqô-kayukama
 maa-márábí káyúkáráá íuraae.
 kaqmáapakaraq anubakarácq uréire kéeta
 muriánóbákárácq kekoq anóbákárácq
 mipí yúwataae.

39 abó! náaraq kanaawaq yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá wáqe
 uráíyô! ááqibo Áánûqtuni íraqô-qtataaqa akoqnáá-arain-aimma
 timá yímikaitata yemá ímataae. 40 Áánûqtu káqon-augen-
 auyanamma keqtááyábámá mamá páácq uráipoana maami
 itaí-wáyúkámá naayóbáqá kémaeta ketáágárácq mútúq páácq umá
 ánataginoe. Áánûqtuma wenaúgen-auyanamma miráuma wáíye.

Ítuma túyánámmá amétaa miráráá ketáá ónátae.

12 ¹ketáá nôraq kéuno? maami-áaráwáámô naayóbáqá máqe-
 uraama yeqtí áaimma paá keqtáábácq ôriq umá taíгани-kayukama
 ikúma yaútuma konnákáá kéoe. máqte-qtataakogaraq wéyáwé umágitana
 kúmikogaraq yáqtoqma yatítínaraimma maami-qtátááqá paábaq koíno.
 ketáái tíyaqa yáqtoqma akoqnáá éqta uyaatí-yátáápíké kúmiqtabama
 uyátáananataa páátákáá uyátá-maqma ónátae. ²Ítu Káríqtokaq túraqtaa
 karácqma arupú umá minnáyaba ónátae. ketáái matúq-matuq umá yabi-
 í-yátáákón áaimma áaipakaraq aqtóbákárácq Ítuma máíye. kaapaq-yámá
 yínipoana íma ayúkuraiye. ímiye. Áánûqtuni amuq-yatááqá anaaékaq
 mayánipoana wemá kaapaq-yárácq agaemá íyéna aúyánápí íitaraiye. íbêqa
 Áánûqtuni ayáánurapaq wemá maraq máíye.

Áánûqtu ketáámá áyamma umátikenataa arupú-amma tiráátiraiqtae.

³ítáaro. kúmiq-wayuka wemmá awáákéta aíqa mayámíkaamanibo
 Ítuma wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá Áánûqtutaba uyátá-
 maqma anómma ayúkáiye. Ítumma túyánápí maréra aqnúnîq éra
 íma yuwaaro! ⁴keráwáqá kúmiqtaba ááíqa ománibo min-áíqtábámá
 keráwáqtí naaegómá íma kukáiye. ⁵Áánûqtu mamá timá akoqnáá
 ámiqma keráwáqá mi-kátáámá tiwikarád? Áánûqtu nóinabi máqtemma
 wenaánimaqa maaminnáyaba timá tímikaiyo?

“ketáanimaaro,
 uyátárai-nakoma táígoniq umátikena
 yíkaniqtaba atéráaro!
 emmá aáqa yoráinayaba

íma komá yamátuwe kóaa!
 6 aúyánákáq itaa.
 uyátarai-nakoma maa-káyúkámá
 náayubi táigoniq uráamma
 mamá arútáyikena
 yeqtábá ôriq umá kákaiye.
 máqtemma wenáanimaaaqa tebûqa yíminiye.”

téna tiráiyé. 7keráwáqá yabíqma akoqnáá éra Áánûqtuma ayuwáiyana keráwáqtôpaq yíno. keráwáqtí tú-tiqa wáitana Áánûqtu wenáanikokaa umá mamá kárutaiye. máqtemma yiboámá yeqtí yáanima mamá kárutaiye. 8móra-iyapogoma aboámá íma táigoniq uráamma arútáyikaraune ténama wemá árain-aanima íma máamanibo aguyáán-iyapoma máiyé. 9ítáaro! ketáái marabí-kétíbótáá ketáámá táigoniq únnayabataa mamá kárutatikaawaqtaa yeqtíwíqa múte kéyayunatae. aágoni aboámá wenaménáápáq uyátá-maqma ôriq umá mánátae. abo wenôpake matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaunatae. 10paá pááqya-kanaama keráwáqtí marabí-kétíbótáá táigoniq únnayabataa mamá kárutatiketa yetáákaqa katekoíq kéoe. ááqibo Áánûqtu ketáái íráqô-qtataaqtaba tíwáqnaa umáe kéuiye. wení aokaq kateko-yátááqá keqtááyátábá akáinana yainánipoana wemá keqtáámá táigoniq umátikenataa mamá kárutatikae. 11ketibotáá táigoniq umátikenataa mamá arútátikanipoaqtaa mi-kánááráqá timuqá íkémaraunatae. ááqibo anaaékaq arútáyikai-kayukama kaayoné-ápéqá mayéta yetí kanaaraqá kateko umá mánoe.

ketáá tiyáátama kumá akoqnáá ónátae.

12keráwáqtí tiyáámma akáginaq múte arútáaro! keráwáqtí tiraayumá yátaginaq akoqnáá oro! 13aammá arupú umá oro. miráinata waayúkama yiraayumá yátágina-yuma aapaké íma waeránómanibo mamá atóbanoe.

14máqte-kayukate kaayoné-yátááqá abáa oro. kateko-wáyúkámá mamá ayúboro. kaayoné-yátáákáráq kateko-yátáákáráq maaminná iyoreq uyátarai-nakoma íma kanaaráq aónanoe. 15móra-nakoma Áánûqtuni íráqô-qtataapike waékiyabama atéráaro! móra-nakoma ikaa-ánáyúkáa waayúkabi uwaaq-yátááqá mamá ayubiyábá atéráaro! 16Étáu pááqyan-aawaqa mamé íréna wení áqnáaekoni waaroqá aboánôpake máqtepaq meyánîq uráiyé. Íbaru-wayukao, keráwáqtí áqnáaekoni waaroqá Áánûqtunopake pááqya-qtataaqtaba íma wanamí-kenami oro. Étáu uráinikaa íoro. 17túyánámmá ítáaro. anaaékaq Étáu wenábóání waaroqá móragaraq ákáraimanibo wenaboámá káubiq éna íamikaiye. wemá miráiqtaba íma kanaaraq waéqma ibiqá ôriq umá yaráimanibo áqnáaekoni waaroqá íma kanaaráq matáiyé.

ketáámá íráqôn-anubaqa áwíqa Tááíoni yaayáqinoe.

18keráwáqá ánekuqma Tááíoni-anubaq Ítiráaeo-wayukaraa íma ya áíkutaee. aokaq-ánúbóata waayúkama íanekuinoe. Tááíoni-

anubaq iragáráq kumayukómá aabutámmá auréna tutúwáá aqa yéna abotáyákáráq ¹⁹wíyonaaraa-aagaraq móraiqtaba téta íma ya áíkutaee. mi táoqa waayúkama wíyon-aama kéiteta ókaraq íma itai-yááqá yawíkáiye. ²⁰móra-aimma yé ítaaraama mirá-uraiye: “móra-nakobi wáiwaaakoma min-ánúráq ánekuiyama máqtemma óqtatanapo iyaabóma yíkamonatae.” téna min-áímmá tiráíye. min-áíqtábá waayúka yáaqa óriq umá karááe. ²¹mi yáaqa kái-yátááqá aónaawana Móteti tiráíye: “kegáráq táaqa kaitaqá ateqte kéune.” téna Móteti tiráíye. íbêqa miraráá íyábá íma yagáíkuyoe.

²²ááqibo ítáaro. mi-máqté-qtátááqtábá íma ya áíkutaee. Tááíoni-anubaq paá mái-Aanuqtuma wení márûkaqa wení Yérútáárebaqa taígani-taígani kaqtó-wayukagaraq yorupamá minnýaba Tááíoni-anubaq yimuq-yatáápíké ya áíkutaee. ²³Áánûqtuni márûkaqa agamaréna yepáq yorupamá áíkugowana Áánûqtu máqte-kayukati yainai-náqá wenôpaqa ya áíkuteta áqnáaema kateko-wáyúkámá mútûq pááq umá kánateta yetôpaqa ya áíkutaee. ²⁴Ítuma aúkâapi-naqa aúgemma anóná-anonaiqtaba akoqnáá umá tirái-nakoma wenôpaqa ya áíkuteta wení naegómá popoq umá naeráq ya áíkutaee. Ítuma wení naegón áaikoma uyátá-maqma íraqô-qtataaqa tiwíqmenataa Êboni naegómá kótâmakuraiye.

ketáá ateránatae.

²⁵aamá tínna-nako tinn-aimma íkéite-keite íoro.
min-nákómá wenáagaraq maa-márâbí-káyúkáyábá
Áánûqtuma timáyikena yaímma wemmá
íkéite-ikeite umá máeta íbekuraae.
miráitata móra aamá tínna-nakoma
Áánûqtuni márûpake tinn-aimma íkéite-ikeite umá
uyátá-maqma ókaraq íbékonunatae.

²⁶naayóbáqá wemá téna wenáagoma maramá waráá-waraa uráimanibo íbêqa óqa akoqnáá árain-aimma tiráíye. minná: “paá íma maramá waraa ónúnamanibo maa-márágáráq yanáá-márúkáráq kímora-taoqa waráá-waraa ónúne.” téna tiráíye. ²⁷kímora-taoqa miráuma tiráátiraiqtae. minná paá máqtemma tarôq urái-qtataaqa waráá-waraa umá aweqtánîmanibo tébakaq íaonaraa-qtataaqa paá wánoe.

²⁸⁻²⁹aúge-maruqa keqtáá tiména íma kanaaráq waráá-waraa ínipoaqtaa minnýaba “tíkáiye” tenúnatae. “tíkáiye” Áánûqtukaq tinnaiq ónátae. ketáaikotaa wemá akáinaiq ónátae. ketáái Áánûqtuma anón-iraraa umá máqtemma táigo-qtataaqa kánîmma miraráá máíye. abo wenáwîqa múte yaaguyabéqtaa kaayoné umá maéqtaa nunamummá ténátae.

túnabakaa umá tíkáinaiq umá máero.

13 ¹Ítu Káriqtokaq túnabakaa umá tikáinaiq umá aati-aati máero.
²túyánámmá ítama kárágáaq-wayukama íraqônaiq umá naaópaq

yíkáaro. yaímmama maamiráamá íyamma íma ítareta kaqtó-wayukama Áánûqtunopake yíyamma mirá-inoe. ³ánná-naupaq-wayukama keráwáqá yeqtí aúkáapikaa máerá yemma túyánámmá ítáaro. yútiq-wayukagaraq karí-wáyúkágáráq yeqtí aúkáapikaa máerá túyánámmá ítáaro.

⁴ye-áúkákáq máqtemma mamá kanaa ónátae. ánáakogaraq awaikógáráq weqtábá-weqtaba yabíqma matúq-matuq umá ónátae. anu-ánû uréire étamo ye-áúkákô yainéta íyamma ápéqa anaaékaq Áánûqtu yimíniye.

móneqtabama pááqyan-awíqa yamámiyo. keráwáqti máqte-qtataaqa kenamáárfiq yimuq-yatáápi máaro. aanibo téna Áánûqtu timá tímikaiqtae: “kenamáaraq íma tiyuwánúne.” téna timá tímikaiye.

⁵missing? ⁶ketáá árain-arutaa maéta ténátae:

“uyátárai-nakoma kemmá tíwáqnaa í-naré.

ké íma ikatíq ónúne.

marabí-káyúkámá keqtábá

nôraq kanaarâq umátikano?”

téqtaa tenúnatae.

naayóbáqá anó-kayukati yáaimma waránátae.

⁷naayóbáqá anó-kayukama Áánûqtuni watáama timá tímikaama minnáyaba túyánámmá ítáaro. náaraq umá máeta puyéta uráánabiyo yawwéqma túyánámmá itera yeqtí matúq-matuq umá yabi-i-yátááqá mimórai q umá oro. ⁸énaikaraq íbêkaraq matúq-matuq umá Ítu Káríqto mimórai q umá maíye. ⁹ókon-okomma yirááti-yataakaraq káqo-kayukati yirááti-yataakaraq kateko-ápíké íma yuwáiyana tíwíqma áwabaqa tikaíno. Áánûqtuni íráqô-qtataaqnapo ketáái timammá akoqnáá umá pááq-umaginoe. wenámáakoni íráqô-qtataaqnapo uyátá-maqma íráqôniq kéibo aáwakon-aimma ímiye. ámáamma aáwakoni ámáamma waayúkama íma yíwáqnaa kéiyé.

áme-wao-qtataaqtaba Áánûqtu kákaiye.

¹⁰anó-monoq-wayukama naayóbáq agamá amé-wao-qtataaqa owá-náupáqá amí-yááréráqá matáámanibo aúgemma amé-wao-qtataaqa íma kanaarâq mayánoe. ¹¹mú mikákáá anó-monoq-nakoma wáíwaakoni naaemá aokaq naaúnurapaq Áánûqtunopaqa máqe-uraimma mamá uyábékema kúmiqtabama agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. ááqibo wáíwaakoni aúma máápaqa kuru aaumépaq agatááe. ¹²miráuraaniq umá Ítuma wegáráq máápaqa kuru aaumépaq púitana wení naaenápô waayúkati kúmiqa maqtukáiyé. ¹³wemá miráurainiq umá íbêqa matáin-agaema wegáráq ketáámá Íbaru-wayukati kuru aaumépaq wemmá wáqma ko mayánátae. ¹⁴ketáái árain-ano-maruqa maa-márábí íma wáiyé. Áánûqtuni kateko-márúqá yíníqtaba awé umá máunatae. ¹⁵aati-aatimá amé-wao-qtataakaa umá ketáá timuqá maréqtaa

Îtuqtabama wenáwîqa múte yamá Áánûqtukaq ténátae. aati-aatimá Îtun áwîkaq tóyaupike “tíkáiye” ténátae. ¹⁶Íráqôniq íyábá ítiwikaaro! wenáwaqnaa-wenawaqnaa íyábá ítiwikaaro! miráráá umá amé-waoqtataqtaba Áánûqtuma kákaiye.

¹⁷keráwáqtí anó-kayukati aamma wáráaro! yeráwáqá nóiqtababi tíyaniq oro. anaaékaqa yeqtí mayaímá máqte-qtataariq urááqtaba Áánûqtukaq timá-amenatae. miráipoana aati-aatimá keráwáqtí timakómá yabíkáiye. keráwáqá waráiyana yimuq-yatáápi yabítikanoe. íma waráiyana tirummá íyéta íyabítikanoe.

nunamummá tíwáqnaa-tiwanaae.

¹⁸keqtááyábá nunamummá tíq-tiq oro. ketáái túyánámma Áánûqtukaq arupúma umá wáiyaba kéitaunatae. máqte-tupaama kateko-yátááqá tíkainaiq ónúmatae. ¹⁹mi-qtátááqá akoqnáá umá mirá-oro téna miráiyataba awaaraq-kánáábí kemmá Áánûqtu móragaraq keráwáqtôpaq wakútikaniye.

²⁰ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma Áánûqtu wemmá pukáipike ító-umakaraiye. Îtuma tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqa ááyena wé pukáitaboboana Áánûqtuni anóná-anon-aimma matúq-matuq umá umánataqtukaiye. kaayoné-yátááqtábá Áánûqtu máena ²¹máqtemma íráqô-qtataaqa wení auyánáqtábá íyamma kanaaráq timíniye. Áánûqtu Îtu Káríqtonapo keqtáábímá máqtemma íráqô-qtataaqa akáinaiq íniye. Îtu Káríqtokaq Áánûqtuni tágama-yataaqa matúq-matuq umá wáiyé. miráuma waíno.

yaímma-aqto-aine.

²²ketúnabaro, maamin-áípi ké akoqnááma mamá awé umá ítama oro. maamin-áúbá agatáuna íma ayáqtááq-aubae. ²³kemá timá-timena kéune. ketáái tíbâqa Tímoti ánná-naupake ayúbakaawana abo awaaraq-kánáábí yínakama ketê máinaqa keráwáqá ko timónayuye.

²⁴keráwáqtí anó-kayukagaraq Áánûqtuni waayúkagaraq yeráwáqá ketí watáa yímero. Ítari-wayukama keráwáqá yetáama timá tíkaraae. ²⁵Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa keráwáqtê waíno!